

สารคดี

สำหรับ

๘

เด็ก

และ

เยาวชน



 MACE EDUCATION

สารคดีสำหรับเด็กและเยาวชน

สำหรับ

บุคคลทั่วไป

นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษา

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 5 : วรรณคดี และวรรณกรรม

มาตรฐาน ก 5.1 : เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์
วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็น
คุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

สุจิตรา ช่างอยู่

วิลาวัลย์ พ่วงเอี่ยม

สุจารีย์ หอมบาน

สารคดีสำหรับเด็กและเยาวชน



ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สุจิตรา ช้างอยู่ และคณะ.

สารคดีสำหรับเด็กและเยาวชน.-- กรุงเทพฯ : แม็ค, 2546.

144 หน้า.

1. การเขียนสารคดี. I. วิลาวัลย์ พวงเอี่ยม, ผู้แต่งร่วม.

II. สุจารี หอมนาน, ผู้แต่งร่วม, III. ชื่อเรื่อง.

808

ISBN : 974-9612-49-3

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

บริษัทของสงวนลิขสิทธิ์ ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด
ของเนื้อเรื่อง ภาพประกอบและอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ไปทำการคัดลอก
โดยวิธีพิมพ์ดีด เรียงตัว จัดสำเนา ถ่ายฟิล์ม ถ่ายเอกสาร
พิมพ์โดยเครื่องจักร หรือวิธีการอื่นใดเพื่อนำไปแจก จำหน่าย

สงวนลิขสิทธิ์ : ธันวาคม 2546

ราคา 80 บาท

จัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

การสั่งซื้อ : ส่งธนาคติส่งจ่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว ในนาม อาจารย์พีระ พนาสุภน

9/99 อาคารแม็ค ซอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 0-2938-2022-7 แฟกซ์ 0-2938-2028

พิมพ์ที่ หจก. พี. เอ็น. เค. การพิมพ์

โทร. 0-2812-1484

คำนำ



“สารคดีสำหรับเด็กและเยาวชน” เป็นหนังสือค้นคว้าอ้างอิง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สารคดี 5 : วรรณคดี และวรรณกรรม มาตรฐาน ท 5.1 : เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและ วรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดย มุ่งเน้นให้ใช้หลักการพินิจ วิเคราะห์คุณค่าของวรรณกรรมด้านงาน สารคดี

เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วย ประเภทของหนังสือ องค์ ประกอบของหนังสือสารคดี โครงสร้างงานเขียนสารคดี ขั้นตอนการ เขียนหนังสือสารคดี หนังสือสารคดีสำหรับเด็กและเยาวชน สารคดี สำหรับเด็กและเยาวชนพร้อมบทวิเคราะห์

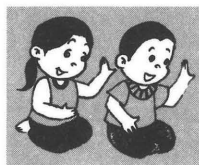
บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ “สารคดีสำหรับเด็กและเยาวชน” จะเป็นประโยชน์ต่อการ ศึกษาค้นคว้าอ้างอิงในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษา ไทยได้เป็นอย่างดี

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด



หนังสือ	7
ประเภทของหนังสือ	7
หนังสือสารคดี	16
องค์ประกอบของหนังสือสารคดี	16
ภาพประกอบ	20
โครงสร้างงานเขียนสารคดี	21
ขั้นตอนการเขียนสารคดี	24
หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน	26
หนังสือสารคดีสำหรับเด็กและเยาวชน	27
สารคดีสำหรับเด็กและเยาวชน สิ่งดีในเมืองไทย	29
- กระดาษสอยดาว ลมหายใจเชือกใหม่ของชาวจันทบุรี : บทวิเคราะห์	29
- เลื้อจันทบุรี ภูมิปัญญาเมืองจันท : บทวิเคราะห์	36
- เยาวราช สืบสานตำนานมังกร : บทวิเคราะห์	44
- ชมบุปผามาลีในอิเหนา : บทวิเคราะห์	53
- ขนมไทยกับวัฒนธรรมไทย : บทวิเคราะห์	60
- เทียนอบ...อบรำขนมไทย : บทวิเคราะห์	70
- ตะกร้อ กีฬาลูกหวายของไทย : บทวิเคราะห์	75

- ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ ผลงานศิลปินแห่งชาติ : บทวิเคราะห์	87
- ทองคำศรีสัชนาลัย สมบัติล้ำค่าแผ่นดินพ่อขุน : บทวิเคราะห์	93
- บ้านทรงไทยที่บางปะหัน : บทวิเคราะห์	100
- ชันโดกกับวัฒนธรรมการกินของชาวเหนือ : บทวิเคราะห์	115
- เที้ยวท่องล่องน้ำเพชร : บทวิเคราะห์	119
- ผ้างกมรดกไท-ยวน : บทวิเคราะห์	131
บรรณานุกรม	139





หนังสือ

หนังสือเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่มุ่งนำเสนอหลายลักษณะอักษร
เพื่อการบันทึกและเผยแพร่ความรู้ ข่าวสาร ความบันเทิง ในลักษณะ
สิ่งพิมพ์ที่เป็นรูปเล่ม

ประเภทของหนังสือ



หนังสือสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. หนังสือสารคดี
2. หนังสือบันเทิงคดี
3. หนังสือร้อยกรอง

หนังสือสารคดี

หนังสือสารคดีเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่ให้ความรู้ในการ
ส่งเสริมและพัฒนาการทางด้านสติปัญญาแก่ผู้อ่าน อาจมีภาพ
ประกอบหรือไม่ก็ได้ ไม่มีวาระในการออก

สารคดีเป็นงานเขียนร้อยแก้วที่มีเนื้อหาหลากหลาย ได้รับการ
จัดระบบโดยผ่านการกลั่นกรองข้อเท็จจริง แล้วนำเสนอผ่านภาษาที่มี



สื่อนักอ่าน มีเนื้อหาในการนำเสนอข้อเท็จจริงในรูปแบบการอธิบาย การวิจารณ์ หรืออาจมีเรื่องราวเกี่ยวกับความบันเทิงสอดแทรก

เรื่องราวที่ได้รับการนำมาเรียบเรียงเป็นงานเขียนประเภทสารคดี ได้แก่

- บทความ
- บทสัมภาษณ์
- ตำนาน
- พงศาวดาร
- ประวัติศาสตร์
- ภูมิศาสตร์
- ศิลปวัฒนธรรม
- ประเพณี
- การท่องเที่ยว

สำหรับคำจำกัดความของคำว่า “สารคดี” นั้น ได้มีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญให้ความหมายไว้ดังนี้

1. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ให้ความหมายของ “สารคดี” ไว้ว่า “เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระและมีจุดประสงค์เพื่อให้ความรู้และความคิดแก่ผู้อ่าน ในขณะเดียวกันก็ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านด้วย ความสามารถในการใช้ภาษาร้อยแก้วที่สละสลวยของผู้แต่ง ซึ่งสามารถแยกตามลักษณะของการเขียนและจุดประสงค์ของการเขียนออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้แก่ สารคดีท่องเที่ยว สารคดีชีวประวัติและอัตชีวประวัติ สารคดีวิชาการ และสารคดีบทความ อนุทิน บันทึกจดหมายเหตุ บทปาฐกถา



บทบรรยาย บทสัมภาษณ์ บทวิจารณ์ ตลอดจนสารานุกรม พจนานุกรม เป็นต้น”

2. ทวีศักดิ์ ญาณประทีป ให้ความหมายของ “สารคดี” ไว้ว่า “เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริง เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับตัวบุคคลจริง และเหตุการณ์ที่บังเกิดขึ้นจริง สารคดีมีส่วนเหมือนกับบันเทิงคดีร้อยกรอง และบทละคร”

3. บรรานัน ให้ความหมายของงานเขียนประเภทสารคดีไว้ว่า “เป็นเรื่องที่เขียนเกี่ยวกับบุคคลที่มีตัวตนจริงและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง มีการศึกษา ค้นคว้า สอบสวนอย่างจริงจัง”

4. อุดม รุ่งเรืองศรี ได้ให้ความหมายของงานเขียนสารคดีไว้ว่า “เป็นวรรณกรรมที่มีใช้เรื่องสมมติ แต่เป็นเรื่องที่มุ่งแสดงความรู้ ความคิด ความจริง ความกระจ่าง และเหตุผลเป็นสำคัญ โดยจะตอบปัญหาว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร โดยครบถ้วน แต่กระนั้น วรรณกรรมศิลป์ในเชิงอธิบาย วิจารณ์ สั่งสอน เพื่อความน่าสนใจในแง่ของภาษาอยู่ด้วย เป็นต้นว่า สารคดีท่องเที่ยวเป็นข้อเขียนที่เกิดขึ้นจากการบันทึกการท่องเที่ยวในสิ่งที่ได้พบเห็นในขณะที่เดินทาง ลักษณะการเขียนจะมุ่งในแนววิชาการ ให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น ความเป็นอยู่ ความรู้ทางสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ฯลฯ โดยมีลีลาการเขียนที่เต็มไปด้วยศิลปะเพื่อให้ผู้อ่านเพลิดเพลิน”

5. เอกสารของศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความหมายของ “หนังสือสารคดี” ไว้ว่า “เป็นหนังสือที่มุ่งนำเสนอเนื้อหาสาระและข้อมูลมากกว่าความสนุกสนานและความบันเทิง อาจสอดแทรกความรู้ ความคิด แต่ไม่ให้ความรู้สึกละเอียดใจ ไม่มีตัวละคร ไม่มีบทสนทนา ไม่มีการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ของตัว



ละคร ได้แก่ หนังสือแบบเรียน หนังสือวิชาการ เอกสารประกอบการสอน และหนังสือสารคดี”

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สารคดี หมายถึง การเขียนเรื่องราว จากความจริง โดยมุ่งที่จะแสดงความรู้ ความคิด และเหตุผล โดยใช้ ศิลปะทางภาษา เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินตามจุดมุ่งหมายที่ ผู้เขียนกำหนด โดยไม่มีตัวละครและไม่มีบทสนทนา

ส่วนประเภทของสารคดีนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้เขียนที่จะ หยิบยกมาใช้เพียงบางประเภท ทั้งนี้ก็นำมาชี้แจงให้เข้าใจเป็นเรื่อง ๆ แต่ครอบคลุมเนื้อหาได้ทั้งหมด

ประเภทของหนังสือสารคดี

หนังสือสารคดีมีอยู่หลายประเภท ดังนี้

1. สารคดีท่องเที่ยว คืองานเขียนที่บันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการท่องเที่ยว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพของสถานที่ ความเป็นอยู่ของผู้คน สภาพภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี

สารคดีประเภทนี้มักเขียนเป็นเรื่องเล่าที่เน้นศิลปะการใช้ภาษา มีการปรุงแต่งเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลิน ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหา ว่าด้วยเรื่องราวของชีวิตและการทำมาหากินของผู้คนที่อาศัยอยู่ใน บริเวณสถานที่ท่องเที่ยววันนั้น ๆ สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับงานเขียน ประเภทนี้ก็คือภาพประกอบซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการเชิญชวนให้ไปท่องเที่ยวยังสถานที่ที่มีการเขียนถึง

2. สารคดีชีวประวัติ คืองานเขียนบันทึกประวัติและพฤติกรรม ของบุคคลสำคัญตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน โดยมีลักษณะการเขียนเป็น



ภาพเคลื่อนไหว น่าสนใจและชวนติดตาม ผู้เขียนอาจเขียนเฉพาะด้านดี หรือข้อบกพร่องของเจ้าของประวัติก็ได้ แต่ส่วนมากแล้วนิยมเขียนถึง โดยรอบด้าน มักเน้นความดีเป็นสำคัญ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง เช่น โครงกระดูกในตู้ ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช พ้นความหลัง ของพระยาอนุมานราชธน เป็นต้น

3. สารคดีเชิงวิทยาศาสตร์ คืองานเขียนเกี่ยวกับเรื่อง วิทยาศาสตร์ ใช้ภาษาค่อนข้างวิชาการ แนวการเขียนอาจเป็นเชิงวิเคราะห์ วิจัย มีข้อมูลสถิติ เิงอรรถ และบรรณานุกรมประกอบ คล้ายหนังสือ วิชาการหรือตำราเรียนต่าง ๆ

4. สารคดีเบื้องหลังข่าว คืองานเขียนสารคดีที่หยิบยกเรื่องที่ สำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบันมาวิเคราะห์อย่างละเอียด พร้อมทั้งเพิ่ม ข้อเท็จจริงใหม่ ๆ

5. สารคดีอนุทิน คืองานเขียนบันทึกเกี่ยวกับผู้เขียนหรือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว สังคม ประเทศชาติ ตลอดจนข้อเท็จจริงในวงการธุรกิจ การค้า วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อาจ เป็นสิ่งที่ผู้เขียนเคยเกี่ยวข้องหรือผูกพันจนต้องแสดงความคิดเห็นไว้ ในลักษณะของบันทึก อาจมีการแสดงความรู้สึกนึกคิดลงไปได้ด้วย ตลอดทั้งเรื่อง นิยมจดวันเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ขึ้นด้วย สารคดี ประเภทนี้มักไม่นิยมเปิดเผย ยกเว้นเมื่อผู้เขียนเสียชีวิตไปแล้ว

6. สารคดีจดหมายเหตุ คืองานเขียนที่บันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานนั้น ๆ เพื่อเก็บไว้เป็น หลักฐาน มักเป็นเรื่องราชการ จะบันทึกระหว่างปฏิบัติงานสำคัญที่ เกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก เพื่อเป็นหลักฐานประกอบเรื่องราวต่าง ๆ อาจ เป็นงานทางราชการในวงการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา



โดยเสนอข้อเท็จจริงไว้ชัดเจน เช่น จดหมายเหตุราชกิจรายวัน พระราชวินิจฉัยในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นิราศนครวัด เป็นต้น

7. สารคดีบทความ มีอยู่หลายลักษณะด้วยกัน เช่น

7.1 บทความบรรยาย เขียนเพื่อให้ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างพื้น ๆ เน้นให้ผู้อ่านทราบถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แปลกใหม่หรือลักษณะสภาพต่าง ๆ สภาพกิจกรรมการทำงานที่จัดขึ้น เช่น บรรยายการปลูกมะนาว เป็นต้น

7.2 บทความเชิงวิชาการ มุ่งแสดงความรู้ให้เกิดประโยชน์โดยตรง เป็นการเขียนอย่างมีแบบแผน ใช้ถ้อยคำอย่างประณีตและถูกต้องตามข้อเท็จจริง รวมทั้งมีหลักฐานอ้างอิง

7.3 บทความแสดงความคิดเห็น มุ่งแสดงความคิดเห็น อาจสนับสนุน หรือคัดค้าน หรือแสดงทัศนะส่วนตัว ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืออาจแนะนำ สร้างสรรค์ ควรใช้สำนวนการเขียนให้เข้าใจง่าย

7.4 บทความวิเคราะห์ เน้นการวิเคราะห์ อาจมีการแยกแยะแจกแจงเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างค่อนข้างละเอียดชัดเจน

7.5 บทความเชิงวิจารณ์ มีวิธีเขียนแตกต่างตามลักษณะของสิ่งที่วิจารณ์ อาศัยพื้นฐานจากข้อเท็จจริงหรือกฎเกณฑ์บางประการ โดยมีเหตุผลมาสนับสนุน เช่น พระราชวิจารณ์จดหมายเหตุความทรงจำ ของกรมหลวงนรินทรเทวี บทวิจารณ์เรื่องพระอภัยมณี ของ ต.ว.ส. วัฒนาโก เป็นต้น

7.6 บทความรายงาน เป็นการรายงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รายงานทางวิชาการ รายงานผลการวิจัย เป็นต้น



7.7 บทความสัมภาษณ์ เขียนบันทึกถ้อยคำสัมภาษณ์ โดยเขียนเรียบเรียงขึ้นใหม่ จัดลำดับตามความสำคัญ แยกแยะประเด็นข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น มุ่งให้ผู้อ่านสนใจเรื่องที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ

7.8 บทความอธิบาย ชี้แจงข้อมูลอย่างละเอียดชัดเจน มีตัวอย่างหรือภาพประกอบที่เด่นชัด

7.9 บทความประเภทตำรา มุ่งให้สาระข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ เช่น หนังสือแบบเรียนที่เขียนขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หนังสือเสริมทักษะที่เขียนขึ้นเพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่กำลังศึกษา เป็นการเพิ่มประสบการณ์ตรง เสริมความรู้ความคิดให้แน่นขึ้น เป็นต้น

8. ความเรียงปกิณกคดี เป็นงานเขียนสารคดีที่ผู้เขียนต้องการให้ความรู้ ความคิดแก่ผู้อ่าน โดยแทรกความเพลิดเพลินลงไป มุ่งเน้นให้ผู้อ่านสนใจข้อเขียนเป็นสำคัญ มักนิยมใช้ความขัดแย้งกับความเชื่อถือของคนทั่วไปมานำเรื่อง บางครั้งอาจเขียนในลักษณะเชิงล้อเลียน ขวขัน เสียดสี หรือถากถาง โดยมุ่งให้สาระและความคิดเป็นสำคัญ อาจเรียกสารคดีประเภทนี้ว่า “สารบันเทิงคดี” ก็ได้

9. หนังสืออ้างอิง หนังสือประเภทนี้ ได้แก่ พจนานุกรม สารานุกรม นามานุกรม ปทานุกรม หรืออภิธานต่าง ๆ เช่น อภิธานศัพท์ เป็นต้น

10. สารคดีรายงานพิเศษ เป็นสารคดีที่มีขนาดยาวอาศัยการหาข้อมูลเป็นระบบ โดยผู้เขียนสารคดีประเภทนี้จะต้องไปสัมผัสกับข้อมูลจริง ๆ

11. สารคดีบทวิจารณ์ เช่น สารคดีบทวิจารณ์หนังสือ บทวิจารณ์ตัวละคร บทวิจารณ์ภาพยนตร์ บทวิจารณ์วรรณคดี



บทวิจารณ์เพลง บทวิจารณ์การเมือง บทวิจารณ์เศรษฐกิจ บทวิจารณ์ข่าว เป็นต้น โดยก่อนเขียนควรคำนึงถึงข้อมูลและความรู้ในเรื่องที่จะเขียนวิจารณ์ หลักวิชาหรือหลักเกณฑ์เฉพาะในแต่ละเรื่อง และแนวความคิดของผู้เขียนในลักษณะของการเสนอแนะ โดยชี้ให้เห็นทั้งจุดเด่นและจุดด้อย มุ่งเน้นแนวความคิดอันแหลมคมที่ผู้เขียนสอดแทรกและความสมเหตุสมผลที่ยกมาสนับสนุนแนวความคิดของตน

12. งานเขียนแนะนำหนังสือ งานเขียนประเภทนี้ต่างจากสารคดีวิจารณ์หนังสือตรงที่มักเป็นการหยิบเฉพาะในส่วนดีของหนังสือมาเขียน พร้อมเสนอตัวอย่าง รูปแบบ และราคา ซึ่งอาจเขียนได้หลายวิธี

หนังสือบันเทิงคดี

หนังสือบันเทิงคดีเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความรู้และความบันเทิง มุ่งเน้นในเรื่องของการส่งเสริมและพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ไม่มุ่งหวังประโยชน์จากการอ่านเหมือนแบบเรียนหรือตำรา แต่สามารถใช้ประกอบการศึกษาได้ เนื่องจากมีข้อคิดหรือแนวทางการดำเนินชีวิตแทรกไว้

เอกสารประกอบการอบรมของศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของหนังสือบันเทิงคดีไว้ว่า “เป็นหนังสือที่มุ่งเสนอความสนุกสนานเพลิดเพลินมากกว่านำเสนอสาระข้อมูล บางครั้งอาจสอดแทรกคติสอนใจ ให้ความสะเทือนอารมณ์และความรู้สึก โดยผ่านบทบรรยาย บทสนทนาและพฤติกรรมของตัวละครที่สมมติขึ้น เช่น หนังสือเรื่องสั้น หนังสือนวนิยาย หนังสือนิทาน หนังสือชาดก และหนังสือเล่าเรื่อง” เป็นต้น



ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า หนังสือบันเทิงคดี หมายถึง หนังสือที่เขียนและอ่านเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน นำเสนอเนื้อหาด้านจินตนาการผ่านตัวละครและบทสนทนา

หนังสือร้อยกรอง

หนังสือร้อยกรองเป็นหนังสือที่นำเสนอเนื้อหาเรื่องราวโดยใช้รูปแบบคำประพันธ์ประเภทต่างๆ เช่น กลอน โคลง ฉันท์ กาพย์ มุ่งเน้นที่จะนำเสนอความไพเราะงดงามของคำประพันธ์ที่มีแบบแผน เช่น หนังสือวรรณคดี หนังสือบทร้อยกรองต่างๆ เป็นต้น





หนังสือสารคดี

องค์ประกอบของหนังสือสารคดี



หนังสือสารคดีประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. ส่วนนำเรื่อง
2. ส่วนเนื้อเรื่อง
3. ส่วนสรุปเรื่องหรือคำลงท้าย

ส่วนนำเรื่อง

ส่วนนำเรื่องหรือความนำในสารคดีมีความสำคัญมาก เพราะมีส่วนสำคัญในการเร้าใจให้ผู้อ่านติดตามอ่านไปจนจบ ดังนั้น การเขียนความนำจึงเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่ผู้เขียนควรให้ความสำคัญ และศึกษาถึงเทคนิคให้ถ่องแท้

ดร.สมพร จารุณัญญ์ กล่าวไว้ว่า “ความนำหรือส่วนนำเรื่องคือ ข้อความที่ผู้เขียนเสนอไว้ในย่อหน้าแรก มีลักษณะการเขียนเป็นการ เปิดหรือนำเรื่อง ซึ่งยังไม่ได้เป็นการกล่าวถึงเนื้อเรื่องจริงๆ เพียงแต่ เป็นการเกริ่นให้ผู้อ่านทราบว่าจะได้อ่านเรื่องอะไรในย่อหน้าต่อไป”



เทคนิคการเขียนความน่าสนใจจำแนกได้ ดังนี้ (เจือ สตะ-
เวทิน, 2509 : 398 - 403)

ความน่าที่เป็นข่าว เรียกตามภาษาอังกฤษว่า Newspage เช่น
วันเกิดคนสำคัญ วันครบรอบของเหตุการณ์สำคัญ ข่าวเช่นนี้ย่อม
ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

ความน่าที่บอกเจตนา คือ ผู้เขียนแสดงเจตนาทันทีว่า
เขียนบทความนี้เพื่ออะไร วิธีนี้เสี่ยงอยู่บ้าง คือผู้อ่านส่วนหนึ่งที่ไม่
สนใจย่อมผ่านไปเสียแต่ต้น แต่ผู้อ่านส่วนใหญ่อาจพอใจ เพราะเห็น
เจตนาชัดแจ้งอย่างตรงไปตรงมา

ความน่าที่สรุปความสำคัญ คือ ผู้เขียนเล่าเรื่องทั้งหมด
อย่างย่อเสียก่อนในความนำแล้วจึงค่อย ๆ คลี่คลายรายละเอียดใน
ตอนตัวเรื่องต่อ ๆ ไป

ความน่าที่ประทับใจ คือ ผู้เขียนโจมตีผู้อ่านให้สนใจด้วย
ความแปลกประหลาด เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้อ่าน

ความน่าที่เป็นคำถาม คือ ตั้งคำถามให้ผู้อ่านคิดเสียแต่
ต้นทีเดียว คำถามนั้นต้องยั่วให้คิดหรือเป็นคำถามที่ผู้อ่านอยากทราบ

ความน่าด้วยการพรรณนาลักษณะ วิธีนี้คือ ให้ผู้อ่านมี
อารมณ์เหมาะแล้วจะอ่านเรื่องตอนที่เหลืออย่างพอใจ มักเป็นเรื่อง
แบบการท่องเที่ยวหรือบุคลิกลักษณะน่าสนใจของบุคคล

ความน่าที่เป็นสุภาษิตหรือบทกวี คือ นำเอาสุภาษิต
คำพังเพย หรือบทกวีที่เกี่ยวกับเรื่องที่จะนำมาเขียนเป็นความนำ

ความน่าด้วยเรื่องเล่า วิธีนี้เหมาะสำหรับบทความที่มี
ลักษณะเป็นเรื่องเป็นราว เช่น เรื่องการผจญภัย หรือเรื่องตอนใดตอน
หนึ่งในประวัติศาสตร์



ความน่าที่เป็นเรื่องเกร็ด คือ นำเอาเรื่องเกร็ดซ้ำชั้นที่เกี่ยวข้องกับบทความที่จะเขียนมาขึ้นเป็นความนำ

ความน่าที่เป็นคำปราชัยโดยตรง คือ ปฏิสันถารกับผู้อ่านอย่างตรงไปตรงมาเพื่อเรียกร้อง

ความน่าที่ตรงกันข้าม คือ เหตุการณ์ หรือบุคคล หรือสถานที่ตรงกันข้าม

ความน่าที่เอ่ยถึงพื้นฐานด้านหลังหรือภูมิหลัง คือ ยกเอาเรื่องเดิมมากล่าว เพื่อเปรียบเทียบกับเรื่องที่จะเขียน

ความน่าที่แสดงสีสัน คือ การพรรณนาลักษณะสถานที่หรือฉากให้แจ่มชัด

ความน่าที่ประหลาด คือ การนำความแปลกพิสดาร หรือใหม่ มากล่าวนำ

ความนำด้วยการทำนาย คือ การหยิบยกเอาเรื่องที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรืออาจเป็นไปได้มากล่าวนำ เพื่อให้ผู้อ่านสนใจ

ความน่าที่เป็นบทนิยาม คือ ความนำที่ขึ้นต้นด้วยบทนิยามเป็นการให้ความหมายข้อความเบื้องต้นนั่นเอง

ความน่าที่เป็นภาพพจน์ คือ การขึ้นต้นด้วยถ้อยคำหรือข้อความที่เป็นภาพพจน์หรือภาพในจิตใจซึ่งมีหลายชนิด จะใช้นำด้วยชนิดใดชนิดหนึ่งก็ได้

ความน่าที่ใช้การเล่นคำ คือ การใช้ถ้อยคำหรือข้อความที่เป็นลักษณะการเล่นคำ อันได้แก่ การใช้คำ ๆ เดียวซ้ำกันแต่ต่างความหมายกัน เพื่อให้ข้อความนั้นมีความไพเราะ

ความน่าที่ขบขัน คือ การนำด้วยข้อความที่ขบขัน ชวนอ่าน ชวนสนใจ เป็นการล่อให้ผู้อ่านอยากตามเรื่องต่อไป



ความนำด้วยการให้รายละเอียดอันน่าตื่นเต้น คือ การนำเรื่องที่ตื่นเต้นมาเล่านำเรื่อง ทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลิน กระหายใคร่รู้เรื่องต่อไป

ส่วนเนื้อเรื่อง

ดร.สมพร จารุณัญญ์ กล่าวว่า ส่วนเนื้อเรื่องเป็นส่วนประกอบส่วนที่สำคัญที่สุดของการเขียนสารคดี เพราะส่วนเนื้อเรื่องเป็นส่วนที่เกิดเป็นงานเขียนสารคดีเรื่องนั้นๆ

อาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาหรือเนื้อเรื่องของสารคดีหมายถึงส่วนที่ทำหน้าที่ดำเนินเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอ หรืออธิบายรายละเอียดของเรื่อง ตลอดจนแสดงความคิดเห็นรอบยอด ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน และความสนุกสนานแก่ผู้อ่าน

ส่วนสรุปหรือคำลงท้าย

ดร.สมพร จารุณัญญ์ กล่าวว่า ส่วนสรุปเรื่องหรือคำลงท้ายคือข้อความสุดท้ายของเรื่อง เป็นข้อความที่ผู้เขียนเขียนปิดเรื่อง หลังจากได้กล่าวเนื้อเรื่องครบทุกเรื่องแล้ว

ถ้าผู้เขียนสามารถเขียนส่วนสรุปหรือคำลงท้ายสารคดีได้ดี สารคดีนั้นๆ ก็จะเป็นที่ประทับใจแก่ผู้อ่าน หรือให้แง่คิดที่ผู้อ่านสามารถนำไปคิดและปฏิบัติตามได้ งานเขียนสารคดีที่ดีมีลักษณะของคำลงท้าย ดังนี้

1. ลงท้ายด้วยการกล่าวย้ำถึงใจความสำคัญของเรื่อง
2. ลงท้ายด้วยการสรุปความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนเรื่อง



3. ลงท้ายด้วยการตั้งคำถามให้ผู้อ่านคิดเอง
4. ลงท้ายด้วยการทบทวนใจความของควมที่น่าหรือบหน้า
5. ลงท้ายด้วยการพลิกความคิดที่มีมาแต่ต้น
6. ลงท้ายด้วยการเขียนชักจูงโดยใช้คำพูดของบุคคลสำคัญ

หรือคำคมต่าง ๆ

7. ลงท้ายด้วยการเขียนคัดค้าน โดยใช้คำพูดของบุคคลสำคัญมาสรุป

8. ลงท้ายด้วยคำพังเพยหรือสุภาษิต

9. ลงท้ายด้วยบทกวี

10. ลงท้ายด้วยการตั้งข้อสังเกตให้ผู้อ่านได้พิจารณาตาม

11. ลงท้ายด้วยการเขียนเยาะเย้ย

12. ลงท้ายด้วยการใช้ประโยคประทับใจให้เห็นจุดที่ต้องการจะสื่ออย่างชัดเจน

ภาพประกอบ



ภาพประกอบหนังสือสารคดีเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ช่วยขยายและส่งเสริมให้เนื้อหามีความชัดเจนและสมบูรณ์มากขึ้น ภาพประกอบสามารถแสดงรายละเอียดบางอย่างที่ไม่สามารถเขียนบรรยายไว้ได้ และยังมีหน้าที่สำคัญก็คือ ช่วยจัดหน้าหนังสือให้ดึงดูดงามช่วยโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจที่จะอ่านได้อีกทางหนึ่ง



ลักษณะภาพประกอบในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

ภาพประกอบหนังสือสารคดีสำหรับเด็กอาจทำออกมาในรูปแบบลักษณะต่างๆ กัน ได้แก่

1. ภาพวาด นิยมวาดแบบเหมือนจริง ใช้ประกอบในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กเล็ก
2. ภาพถ่าย ใช้ได้ทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจง
3. แผนที่
4. แผนภูมิและงานกราฟิก ใช้ประกอบในส่วนที่จำเป็นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของหนังสือสารคดีแต่ละเล่ม

โครงสร้างงานเขียนสารคดี



ในการเขียนสารคดีผู้เขียนต้องวางโครงสร้างของเรื่อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลภาคสนามและค้นคว้าข้อมูลเอกสาร ตลอดจนเตรียมการถ่ายภาพและการทำงานในขั้นตอนต่างๆ

มานพ ถนอมศรี ได้กล่าวถึงเรื่องโครงสร้างของงานเขียนสารคดีและหลักในการวางโครงสร้างงานเขียนสารคดีไว้ดังนี้

1. ประเด็นในการนำเสนอ
2. โครงเรื่อง แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ
 - 1) บทนำเรื่อง



2) เนื้อเรื่อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

- ส่วนอดีต
- ส่วนปัจจุบัน
- ส่วนอนาคต

3) สรุปเรื่อง

หลักในการวางโครงสร้างงานเขียนสารคดี

ประเด็น เรามีหลักในการหาประเด็นเพื่อใช้สำหรับเขียนหนังสือสารคดี ดังนี้

1. สร้างประเด็นจากสิ่งที่เป็นปัญหา เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด ปัญหาความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม เป็นต้น

2. สร้างประเด็นจากความต้องการของสังคม เช่น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยว เป็นต้น

3. สร้างประเด็นจากความพร้อมของข้อมูล เช่น อยู่ใกล้แหล่งข้อมูลเรื่องการทอผ้าก็เขียนสารคดีเรื่องการทอผ้า อยู่ใกล้แหล่งข้อมูลเรื่องการเกษตรก็เขียนสารคดีเรื่องเกษตรกรรม อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวก็เขียนเรื่องเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น

บทนำเรื่อง สามารถยกคำขวัญมาใช้เป็นบทนำเรื่องได้

1. นำเรื่องด้วยถ้อยคำปริศนา เช่น นำเรื่องด้วยคำทายหรือคำถามที่เกี่ยวเนื่องกับสารคดีที่จะเขียน เช่น จะเขียนสารคดีเรื่องต้นกล้วย อาจขึ้นบทนำเรื่องเป็นคำทายได้ว่า “อะไรเอ่ย ต้นเท่าขาใบวาเดียว” จากนั้นจึงค่อยๆ เฉลยในส่วนของเนื้อเรื่องต่อไป



2. นำเรื่องด้วยข้อความที่น่าตื่นเต้น เช่น คำว่า ด่วน ระเบิด ตูมเปรี้ยง ๆ อัจฉริยะ เป็นต้น

3. นำเรื่องด้วยเหตุการณ์โด่งดัง เช่น การโคลนนิ่ง กีฬาโอลิมปิก หรือการทิ้งระเบิดปรมาณู เป็นต้น

4. นำเรื่องด้วยบทลงท้าย เป็นข้อความที่ใช้ในบทสรุป แต่เรานำมาใช้ขึ้นเรื่อง

เนื้อเรื่อง โดยทั่วไปได้แบ่งเนื้อเรื่องในสารคดีออกเป็น 3 ส่วน คือ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต จึงกำหนดหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อยตามลักษณะของประเด็น พิจารณาดูว่าควรเน้นส่วนใดก็กำหนดหัวข้อนั้นมากกว่าส่วนอื่น ๆ

1. อดีต เราสามารถกำหนดเนื้อเรื่องส่วนอดีตเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

- เรื่องราวจากตำนาน
- เรื่องราวจากพงศาวดาร
- เรื่องราวทางประวัติศาสตร์
- เรื่องเล่าสืบทอดกันมา
- ความเชื่อถือ

2. ปัจจุบัน การกำหนดเนื้อเรื่องส่วนปัจจุบัน ควรถือเอาสิ่งที่มีและเป็นอยู่ในปัจจุบันที่สุด

- ที่ตั้งสภาพแวดล้อม
- ชีวิตและความเป็นอยู่
- หน่วยทางสังคม
- อาชีพชาวบ้าน